

Om Restaurationen af St. Mortens Kirke i Nestved.

Af

Provst, Dr. P. W. Becker.

Fra meget gamle Tider, og uidentvilt saa langt tilbage, som historiske Vidnesbyrd række, har Nestved Kjøbstad med tilhørende Landdistrikter været deelt i tvende Kirkesogne, hvert med sin særegne Sognepræst: St. Mortens og St. Peders¹⁾, hvilket sidste tillige, saalænge det var annecteret til Fogedby i Øster-Flakkebjerg Herred, havde en Medtiener eller residerende Capellan. Enhver af disse Sognepræster havde sin Embedsbolig, og Pladsen, hvorpaa den for lang Tid siden nedlagte og bortsolgte St. Peders Præstegaard har ligget, kan endnu paavises. St. Mortens Kirkes Præstegaard er i den nulevende Slægts Erindring. Den var beliggende paa en til Susaaen stødende Grund, og var oprindeligen af den bekiendte Ove Bilde, som Forstander for Skovkloster, med Samtykke af menige Convent i Klostret, overladt Kirkeværgen i Leie til en Bolig for Sognepræsten, hvilken Overdragelse senere stadfæstedes ved Kong

¹⁾ I den roesk. Biskops Jordebog (c. 1370) i SS. RR. DD., VII. 116, nævnes i Nestved baade »Ecl. S. Petri» og »Ecl. S. Martini».

²⁾ See herom det af Hr. Pastor West og nærværende Forfatter i A. 1855 udgivne Skrift: »Tale og Prædiken ved Høitideligheden i Nestved St. Peders Kirke d. 18. Søndag efter Trinitatis 1855. Med nogle Meddelelser om Sognepræsterne og de residerende Capellaner ved St. Peders Kirke siden Reformationen».

Frederik II.s Brev af 29. August 1576¹⁾), som skienkede Bygningen til en Bolig for Sognepræsten, som denne skulde »nyde og bruge og have frit og qvit, uden med nogen Afgift deraf at besværes, saaledes at Kirkeværgen den altid skulde holde ved god Magt, med god Kiøbstedbygning, som det sig bør«. Fra Begyndelsen af var denne Bygning alt-saa leiet, og blev senere skienket Kirken til en Bolig for dens Sognepræst. Et Par Hundrede Aar efter blev den, som Tilfældet er med andre Præstegaarde i Landet, overladt Embedet, ved Kong Frederik V.'s Benaadningsbrev af 4. Januar 1757, som tilstod Sognepræsten at »maatte nyde den gamle Præstegaard i den Stand, som den befandtes; af efterkommende Sognepræster skulde den senere kjøbes for Halvtredsindstyve Slettedaler«²⁾). Som det lader, og hvorpaa ogsaa den ringe Indløsningssum tyder, maa Præstegaarden alt paa den Tid have været i en maadelig Forfatning, og, da Tilsynet med Præstegaarde dengang, lige indtil Lovgivningen ved Reskriptet 21. Mai 1817 gjorde nogen Forandring heri til det Bedre, var overmaade mangelfuldt, gik denne Bygning med stærke Skridt sin Undergang imøde, og var i dette Aarhundredes første Decennium i en saadan Tilstand, at det ansaaes raadeligst at bortsælge den til den Høistbydende, og at lade Sognepræsten nyde Renterne af den Capital, som Salget maatte indbringe. Ved offentlig Auction, afholdt af Herredsprovsten, 6. Februar 1811, blev daværende Borgemester i Nestved, Assessor, senere Etatsraad Schønheyder, Høistbydende med 2010 Rigsdaler D. C., og da hans Bud under 13. April næsteften erholdt kongelig Approbation, fik han under 6. August 1811 Skiøde paa den gamle Præstegaard med tilliggende Have for den nysnævnte Købesum, som snart derpaa ved den, ifølge Forordningen af 5. Januar 1813 skete Forandring i Rigets Pengevæsen, sank ned til en saadan Ubetydelighed, at Sognepræsten

¹⁾ Hofman, Fundationer og Gavebreve, VIII. 448.

²⁾ Sammesteds.

senere, som saakaldet Erstatning for Afsavn af Embedsbolig, erholder i aarlige Renter 7 Rdlr. 80 Sk. Dette er et, desværre ingenlunde enestaaende, Exempel, paa den Skade og de Tab, som Embeder og offentlige Stiftelser have lidt ved slige Transactioner.

Nestved St. Peders Sogn, der, som berørt i det Foregaaende, en Tid lang havde havt Fogedby i Øster-Flakkebjerg Herred til Annex, udtraadte i Begyndelsen af indeværende Aarhundrede af denne Forbindelse, hvorimod det ved en i Aaret 1823 indtruffen Vacance, fik Sognepræst tilfældeds med Herlufsholms Sogn. Da Sognepræsten for disse Menigheder, i hvis personlige Interesse det lader til, at denne lidet heldige Forening har været foretagen, i Aaret 1844 afgik ved Døden: bestemte en Kongelig Resolution af 27. Juni 1844, at »den hidtil giennem en Deel Aar bestaaende Forbindelse mellem Herlufsholms og St. Peders Sogn i Nestved skulde hæves«, og den samme Resolution indeholdt fremdeles, at »de tvende i Nestved bestaaende Menigheder herefter skulde forenes til een, og at Gudstienesten og de øvrige Ministerialia for Fremtiden skulde foregaa alene i St. Peders Kirke«. Det vil forundre dem, som ere bekjendte med den sædvanlige langsomme Gang af de ofte giennem en heel eller en halv Menneskealder sig udspindende Forhandlinger, som pleie at gaae forud for slige Forbindelser af Sogne, der tidligere have været adskilte, at erfare, at den nys omtalte allerhøieste Resolution udgik ganske faa Uger efter at hiint Dødsfald var indtruffet (12. Mai 1844), og uden at der var givet enten Amtmanden over Præstø Amt, eller Nestved Communalbestyrelse, eller Provsten i Thybjerg Herred nogensomhelst Leilighed til at yltre sig om denne Sammensmeltning af de tvende Menigheder i Nestved, og saalidet bleve endog ved denne Foranstaltnings Iværksættelse de i Embedslivet almindelige Former iagttagne, at sidstnævnte geistlige Embedsmand ingensinde ad officiel Vei erholdt nogen Meddelelse om den befalede Forening af hine tvende Sogne,

saa at, da Meddeleren af denne Beretning endeel Aar derefter opfordredes til at udtale sig over den forehavende Nedbrydelse af St. Mortens Kirke, maatte han først forskaaffe sig en Gienpart af den omtalte allerhøieste Resolution, der savnedes i hans Embedsarchiv.

Om der mueligen alt dengang, da Menighedernes Samling til een blev bestemt, og da det med det Samme blev befalet, at St. Mortens Kirke indtil Videre skulde lukkes, har ladet sig høre Stemmer, som, under Paaberaabelse af en Mening om dens maadelige Tilstand, og det for Menigheden Farlige i dens fremtidige Brug til Gudstieneste, ønskede den nedbrudt, lader sig vel formode, men ikke med Sikkerhed afgjøre. De under Provstens Ledelse Aar efter Aar afholdte Syn over Kirkebygningen gave ikke slige Betæneligheder mindste Medhold, og lidet over fiorten Dage efter, at det nylig omtalte Reskript havde befalet, at Kirken skulde lukkes, afgave Provstiets eedsvorne, i Muur- og Tømmerfaget kyndige Synsmænd et Vidnesbyrd om dens Soliditet paa Tag og Fag. Imidlertid maa dog den Frygt, som udentvivl allerede tidligere havde gjort sig giældende for, at Kirken skulde styrte sammen over Menighedens Hoved, og under hvis Indflydelse det, som antydet, er at formode, at Resolutionen af 27. Juni 1844 er bleven til, efterhaanden have vundet mere og mere Fodfæste, og den daværende øverste kirkelige Bestyrelse, det Kongelige danske Cancellie, lod giennem Stiftsøvrigheden, ved Skrivelse af 9. Juli 1844, Amtmanden over Præstø Amt og Provsten for Hammer og Thybiørg Herreder, opfordre til at udtale sig angaaende Kirkens Nedbrydelse. Under 8. August s. A. afgave daværende Amtmand, Kammerherre Neergaard, og daværende Provst, senere Biskop Lautrup, deres Erklæring, i hvilken de yttrede, at »de havde taget Kirken i Øiesyn, og ved denne Leilighed erfaret, at den almindelige Stemning udtaler sig for, at, hvorvel Byen herefter kun skulde udgjøre een Menighed, med een Sognepræst: St. Mortens Kirke dog fremdeles maatte bruges til Gudstieneste om

Søndage og Helligdage, saaledes at der skifteviis holdtes Høimesse og Aftensang i den, hvortil ogsaa Sognepræsten havde erklæret sig villig. Kirken fandtes at trænge til endeel Reparationer og Forskiønnelser, men den skiønnedes ikke at være i en saa brøstfældig Tilstand, at der kunde være Frygt for, at den for Tiden skulde falde sammen«.

Den Stemning til Fordeel for St. Mortens Kirke, som Amtet og Provsten havde paaberaabt sig i deres nys berørte Erklæring, udtalte sig paa flere Maader. De til Stemmegivning om dette Anliggende til forskellige Tider afholdte Forsamlinger af Menighedens Medlemmer yttrede sig med en meget betydende Stemmesfæerhed for, at Kirken fremdeles maatte benyttes til Gudstieneste, og ikke ringe Bidrag til dens Istandsættelse og Forskiønnelse tegnedes saavel i Nestved som i dens Omegn, og ved disse, i Forening med den Capitalformue, som Kirken eiede, meente man at kunne afholde idetmindste endeel af de Udgifter, som dens Restauration vilde kræve. Ialt vare disse Bekostninger, efter en af Etatsraad, Hofbygmester Koch, over Kirkens Tilstand afgiven Erklæring, som igjen grundede sig paa en af Bygnings-Conducteur Thielemann foretagen Undersøgelse, anslaaede til et Beløb af omtrent 8000 Rigsdaler. I Slutningen af Aaret 1845 blev en Committee, som, foruden Sognepræsten og den ordinerede Catechet, talte i sin Midte Adskillige af Nestved Kiøbsteds Embedsmænd og flere ansete Medlemmer af Menigheden, nedsat til at varetage Kirkens Tarv, og Committeeen, hvis Omhu og Virksomhed det skyldes, at hine frivillige Bidrag bleve tegnede, og tildeels opkrævede og frugtbargiorte, vedtog i eet af sine første Møder at henvende sig umiddelbart til Hs. M. Kongen, for, om mueligt, af Statsmidler at erholde det Tilskud, som vilde behøves til Kirkens forsvarlige og sømmelige Istandsættelse. Giennem det Kgl. danske Cancellie blev det, under 5. November 1846, tilkiendegivet Committeeen, at det var »Hans Majestæts Villie, at de forhaandenværende Midler anvendtes til at ved-

ligeholde Kirken paa Tag og Fag; forsaavidt derimod Nestved Borgere maatte ønske at give Kirken en fuldstændigere Istandsættelse, gaves Communen Haab om, paa nærmere Andragende, at erholde et Laan af offentlige Midler til Opnaaelsen af dette Øiemed«.

Det vides ikke, at nogen Ansøgning om Laan af offentlige Midler til St. Mortens Kirkes Istandsættelse dengang blev indgivet. Kirken henstod i flere Aar saa godt som uændset, og dens Reparation syntes opsat til en ubestemt Fremtid. De til dens Landsogn fra gammel Tid henhørende tiendeydende Beboere af Landsbyen Aaderup androge i Begyndelsen af Aaret 1849 for Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet om, at St. Mortens Kirke atter maatte blive tagen i Brug til Gudstiensste, og en egen Sognepræst blive beskikket til samme. Under 2. Februar 1850 anmodede Ministeriet Stiftets Biskop om at tilkiendegive Andragerne, at »deres Begiering for Tiden ikke kunde bevilges«.

Netop i det nævnte Aar, 1849, blev den gamle Kirke dog atter, elterat den siden 1844, da den forlodes som usikker, havde henstaaet næsten uden al Reparation, ved en særegen Tilskikkelse, som man kunde fristes til at regne til Det, man stundom kalder »Skiebnens Luner«, tagen i Brug til Gudstieneste. Det viste sig pludseligt, at St. Peders Kirke, som efter hiin Resolution var anviist den forenede Menighed til Gudstienestes Afholdelse, led af saadanne Mangler i Hvelvinger og Mure, at det vilde være høist betænkeligt at bruge den længere. »Nød bryder«, efter Ordsproget, »alle Love«, og, uanseet den tidt omtalte Befaling, som lød paa, at St. Mortens Kirke skulde lukkes: vendte man paany tilbage til den, og i fem samfulde Aar, Søndag efter Søndag, samlede Menigheden sig nu her, og al Frygt for at benytte den syntes med Eet forsvunden; alle gamle og nye Traditioner om dens faretruende Tilstand syntes glemte, og vanskeligen lader der sig tænke et mere praktisk Beviis for en Bygnings Forsvarlighed, end det, St. Mortens Kirke

gav, ved atter, næsten uden al Istandsættelse, at lade sig benytte til Gudstieneste i en saa lang Aarrække. Provstesyndet vedblev det ene Aar efter det andet at gientage sine Erindringer om de alt i Løbet af et Par Decennier paa-pegede Mangler, og Afskrifter af Synsforretningerne indsendtes til Auctoriteterne, men noget Skridt til Manglernes Afhielpning blev hverken taget eller forberedet. Det maa dog tilføies, at Synets Skøn altid gik ud paa, at der aldeles ingen umiddelbar Fare truede ved Kirkens Benyttelse til Gudstieneste.

Imidlertid var Spørgsmaalet om Kirkens Bevaring eller dens Nedbrydelse rykket ind i et nyt Stadium. Den i Aaret 1845 med det Hverv at arbeide paa dens Istandsættelse nedsatte Committee opgav dette, og afløstes i 1850 af en anden, som foretog en ny Undersøgelse af Kirkens Tilstand, lod nye Overslag udarbeide, men, ligesaa lidet som dens Forgænger, vidste at paavise nogen sikker Udvei til at tilveiebringe de Pengemidler, som et saa omfattende Bygningsforetagende vilde udkræve. I Begyndelsen af Aaret 1851 skete et afgjørende Skridt. Under 15. Mai androg Communalbestyrelsens Flerhed for Indenrigsministeriet paa Nedlæggelsen af Kirken, og anholdt om, at en »duelig Architect maatte blive sendt til Nestved, for at undersøge, om Bygningen, med Bibeholdelse af hvad der ved dens Udvortes fandtes smukt, og navnlig af dens Taarn, maatte kunne omdannes til en Raadstuebygning, og om Noget af dens indvendige Ornamente kunde finde en passende Anvendelse i St. Peders Kirke.«

Som Bevæggrund for dette Andragende om Kirkens Nedbrydelse havde man navnlig paaberaabt sig Unødvendigheden af meer end een Kirke, hvor der ikkun var een Præst; Umueligheden for den alt iforveien stærkt betyngede Commune at give St. Mortens Kirke en Hoved-standsættelse paa samme Tid, som der forehavdes en saa kostbar og omfattende Reparation af Byens anden endnu i langt høiere Grad til Forbedring trængende Kirke, i Forening

med andre høist fornødne Arbejder i communale Øiemeds Tieneste, navnlig Torvets Brolægning, og Opførelsen af en ny Raadstuebygning, samt endelig det Ønskelige i, at man, ved at henlægge de Tiender og den øvrige Formue, som St. Mortens Kirke var i Besiddelse af, til St. Peders Kirke, kunde give denne Midler til en selvstændig Bestaaen, og, ved at overføre til denne Kirke flere hiin tilhørende Ornamenter og Kostbarheder, kunde paa en nem og billig Maade skaffe St. Peders Kirke, hvad den i saa Henseende savnede.

Saa vel Amtet som Provsten, hvis Erklæringer ledsagede Andragendet, yttrede sig fraraadende og misbilligende om det giorte Forslag til en Nedrivelse af St. Mortens Kirke eller dens Omdannelse til en Raadstuebygning, og til en Anvendelse af dens Midler efter det af Communalbestyrelsens Fleertal Foreslaaede, og Provsten benyttede Leiligheden til at gjøre opmærksom paa, hvad der ikke lang Tid forud var yttret af Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet, i Anledning af en fra Sognepræsten i Nestved indsendt Besværing over en Benyttelse, man havde tilladt sig at gjøre af Kirken til Gjemmested for adskillige militaire Inventariesager, at det »ikke var den communale, men den kirkelige Auctoritet, som havde Dispositionsret over Kirken.«

Communalbestyrelsens Indstilling i dette Anliggende, som var stilet til Indenrigsministeret, blev af dette henviist til den competente Auctoritet: Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet, og under 9. September 1851 meddeelte dette giennem Stiftsøvrigheden Nestved Kirkeinspektion, at det »ikke ansaae den communale Auctoritet berettiget til at disponere over St. Mortens Kirke, eller overhovedet ansaae det foreliggende Spørgsmaal om denne Kirkes Vedligeholdelse som et kommunalt Anliggende, saalænge der navnlig ikke var Spørgsmaal om at søge Tilskud i den Anledning fra Kommunen, samt at Kirken, for hvis Bevaring en saa stor Deel af Menigheden havde viist en saa levende Interesse, i ethvert Tilfælde burde conserveres,

forsaavidt dette kunde skee uden tvungne Bidrag af Menigheden eller Tilskud fra Communen.« Idet Ministeriet, hvad Sagens Realitet angik, væsentligen holdt sig til den af Amtet afgivne Erklæring, i Forbindelse med hvad der var oplyst i Sagens Acter, yltrede det i den paaberaabte Skrivelse, som er et Hovedactstykke i Forhandlingerne om Kirkens Bevarelse, at det »vel vilde være mueligt at tilveiebringe de fornødne Midler til en saadan Istandsættelse af St. Mortens Kirke, at dens Bevaring vilde være sikkert idetmindste for en Tid, ved Hielp af dens egne Ressourcer, navnlig dels ved Anvendelse af de dertil tegnede Bidrag, dels i fornødent Fald ved Optagelse af et Laan, at forrente og afdrage i 28 Aar, ved Kirkens egne Indtægter, som, foruden 42 Tdr. Byg i Tiende af Landsognet, udgiorde en aarlig Rente af en Capital paa 800 Rdl. Naar Kirkens Udgifter af den for dens Nedbrydelse stemte Minoritet i Menigheden, vare anslaaede til c. 450 Rdl., da formeente Ministeriet, at dette Beløb, naar den først havde modtaget en mere omfattende Istandsættelse paa Tag og Fag, og naar saavel Kirkebetientenes Løn som flere andre Udgifter vare overførte paa St. Peders Kirke, som Byens Sognekirke, vilde kunne faae en saa betydelig Nedsættelse, at Indtægterne vel turde afgive det fornødne Overskud til Udredelsen af 6 pCt. til Forrentning og Afbetaling af det omhandlede Laan.«

Ved denne ministerielle Resolution var det saaledes afgjort, at St. Mortens Kirke skulde bestaae, forsaavidt Saadant kunde skee uden tvungne Bidrag fra Communens Side, og Ministeriet sluttede sin Skrivelse med at forlange Kirkeinspectionens Ytringer i fornødent Fald ledsagede af et nøiagtigt Overslag angaaende hvorledes der, under Iagttagelse af de antydede Hensyn, kunde gives Kirken den til dens Bestaaen nødvendige Istandsættelse og Forbedring, uden Ligning af Bidrag paa Menigheden eller Tilskud fra Communen.« Efter Kirkeinspectionens Andragende blev der ved en senere Resolution af 15. September 1852 be-

vilget Henstand med Indsendelsen af det nærmere Forslag til Kirkens Istandsættelse, indtil St. Peders Kirkes Restauration var tilendebragt. Til Istandsættelsen af den sidstnævnte Kirke, der, efterhaanden som Arbeidet skred frem, viste sig at være i en meget ringere Forfatning, end man oprindeligen havde forudsat, medgik flere Aar, og det var ikke før midt i October 1855, at den atter kunde tages i Brug til Gudstieneste. Saasnart St. Peders Kirke var overdraget Menigheden efter fuldendt Istandsættelse, traadte Spørgsmaalet frem, hvad der skulde gøres med Byens anden Kirke, og hvorledes den, efter den nys anførte ministerielle Resolution af 9. Sept. 1851, skulde erholde den fornødne Reparation. Da Kirkeinspectionen tog fat paa dette Anliggende, viste det sig, at der ad de Veie, ad hvilke man var viist, de frivilligen tegnede Bidrag og Kirkens egne Capitaler, ei vilde udrettes Noget af Betydenhed, saa meget mindre, som Kirken i det lange Tidsrum, i hvilket Spørgsmaalet om dens fremtidige Bestaaen havde været uafgiort, saa godt som aldeles ingen større eller mindre Reparation havde erholdt, og man fra det ene Aar til det andet havde udsat Manglernes Afhielpning til en Tid, naar hele Kirken med alt dens Tilbehør under Eet kunde modtage den Forbedring, hvortil Trangen var saa iøinefaldende. Det Bygningsarbeide, der nu forelaa, var altsaa et meget betydende og omfattende. Hvorfra skulde Penge skaffes tilveie til Alt, hvad der var at gjøre? Det var Spørgsmaalet, som Kirkeinspectionen havde at besvare. Og Gaadens Løsning kom bedre og hurtigere, end der for menneskelige Øine var Udsigt til.

Medens de øvrige Kirker i Siellands Stift allerede for Aarhundreder siden ere gaaede over i Privatpersoners, Stiftelsers eller Corporationers Eie, er der elleve Kirker ¹⁾

¹⁾ St. Jørgensbjerg og Vor Frue i Sømme Herred; Gadstrup i Ramsø Herred; Reerslev i Thune Herred; Thorslundemagle og Ishøj i Smørum Herred; Beenløse i Ringsted Herred; Pedersborg i Alsted

tilbage, som, efter den almindelige Talebrug, eie sig selv, og hvis Midler, under Stiftsøvrighedens Tilsyn, bestyres af den under Navn af Stifts-Skriver bekendte Embedsmand, der har sin Bolig i Roeskilde, og tillige beklæder Forvalterposten over Domkirkens Gods. Disse 11 i Sielands forskellige Egne beliggende Kirkers Tiender beløbe sig til omtrent 1500 Tønder Byg og 37 Tønder Havre, og de have desuden af nogle tilliggende Gaarde og Huse adskillige Jordebogsindtægter, og ved disse aarlige Indkomster er der, efterat Kirkernes egne Reparationer ere bekostede, opsamlet en Capitalformue, som for et Par Aar siden udgjorde omtrent 24,000 Rdl. Dette Fond, som er bekendt under Benævnelsen Stiftslandsbykirkernes Fællesfond, har oftere til forskellige Tider afgivet Bidrag til flere kirkelige Øiemed, og er navnlig kommet Sogne til Hielp ved Udsmykningen og Vedligeholdelsen af adskillige Kirker, som fattedes Midler til deres tilbørlige Istandsættelse. Det var ved et af Kirkeinspectionen i Nestved i Foraaret 1856 afholdt Møde, i hvilket Forfatteren af denne Meddelelse efter Indbydelse havde den Ære at deeltage, at man vedtog af denne Kilde at søge Understøttelse til St. Mortens Kirke, idet man med et Andragende herom tillige lod følge et af Hr. Architect Walther udarbejdet, af de fornødne Tegninger ledsaget Forslag til dens Restauration. Mærkeligt nok havde Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet, endnu forinden Kirkeinspectionens Andragende om Understøttelse af dette Fond, med Amtets og Provstens Anbefaling, omtrent i Juli 1856 kom det tilhænde, været betænkt paa netop deraf at lade St. Mortens Kirke tilflyde hvad den behøvede til sin Istandsættelse, og imellem de nærværende Meddeler til Brug ved denne Beretning udlaante Documenter findes der ogsaa en Skrivelse

Herred; Lyngby i Strø Herred; Helsingør og Græsted i Holbo Herred. See herom: J. P. Trap, Statistisk-topographisk Beskrivelse over Kongeriget Danmark, speciel Deel, I. 143 f.

fra Ministeriet til Stiftsøvrigheden af 2. Februar 1856, hvori det, med Hensyn til Stiftskirkernes Overskud, henvender Stiftamtets og Biskoppens Opmærksomhed just paa St. Mortens Kirke, som »vel ikke fandtes aldeles nødvendig for Menigheden, men som dog saavel af Hensyn til dennes Ønske, som formedelst Kirkens Betydning som et interessant Mindesmærke om den ældre kirkelige Bygningskonst, fortiente at vedligeholdes og restaureres.«

Saadan var Stemningen for St. Mortens Kirke, da der af Ministeriet, efterat dette med Stiftsøvrighedens Erklæring havde modtaget Nestveds Kirkeinspections omtalte Andragende, i Slutningen af Aaret 1856 nedlagdes allerunderdanigst Forestilling om St. Mortens Kirkes Restauration, og de til dette Formaal fornødne Pengemidler. I Overeensstemmelse med Ministeriets Indstilling, behagede det Hs. Majestæt Kongen under 5. Marts 1857 at bestemme:

»At Kirken maatte restaureres efter den af omtalte Kunstner forfattede Tegning, og at der til Afholdelsen af de dertil medgaaende Udgifter først maatte anvendes samtlige Kirkens Activer, med Undtagelse af den samme tilhørende Bankactie, og dernæst optages et Laan paa indtil 10,000 Rigsdaler hos Nationalbanken, saaledes at det forrentedes og afdroges ved Hjælp af Siellands Stiftslandsbykirkers Overskud.« Saa betydeligt end dette ved hiin allerhøieste Resolution St. Mortens Kirke forundte Tilskud var: viste det sig dog snart, efterhaanden som Arbeidet med dens Restauration skred frem, og de mange Mangler, som vare overseete i henved en Menneskealder, ret droges for Lyset, at en endnu større Sum behøvedes, og da Kirkeinspektionen ønskede, medens man var ifærd med de øvrige Forbedringer og Forskiønelser, tillige at give Kirken et nyt Orgel, ansøgte et yderligere Tilskud paa 3000 Rdlr, ligeledes af Stiftslandsbykirkernes Fællesfond, og et saadant blev tilstaaet ved allerhøieste Resolution af 7. November 1858.

Ved disse anseelige Bidrag, i Forening med de i St. Mortens Kirke skienkede ikke ubetydelige Gaver, af hvilke vi maae fremhæve et Beløb af 500 Rigsdaler, som dens mangeaarige Sognepræst, den i Aaret 1853 afdøde Pastor Thomsen, havde ved sin sidste Villie bestemt til dens indvendige Forskiønnelse, er den nu bragt i en Stand, som langt overgaaer de Forventninger, hvormed Kirkens ikke faa Venner havde hilset det første Glimt af Haab om en Restauration, som var givet ved den ovenfor anførte ministerielle Resolution af 9. September 1851. Efterat Kirken var færdig fra Bygmesterens Haand, blev den, ved en egen Act, som, efter dertil meddeelt Bemyndigelse af Stiftets Biskop, forrettedes af disse Blades Forfatter, som daværende Provst for Hammer og ThybiERG Herreder, den 19. Søndag efter Trinitatis 1859, overgivet Præst og Menighed, og fra den Tid af har den, i Henhold til de Bestemmelser, som strax nedenfor skulle anføres, stadig været benyttet til Gudstieneste.

Der er vel ingen Tvivl om, at, saafremt Nestved Kiøbsted vedbliver at gaae frem i det samme Forhold, hvori den i de sidste Decennier har udvidet sig, saavel hvad Husenes Tal som hvad Folkemængden angaaer, og dersom Lovgivningen ikke sætter en Grændse for Sognepræstens Bebyrdelse med allehaande communale, med hans egentlige Embede lidet forenelige Sysler: vil Præstens Gierning i en saa udstrakt Sognekreds blive aldeles uoverkommelig for een Mand, og man vil uden Tvivl finde det ønskeligt at vende tilbage til det ældre Forhold, ifølge hvilket, som ovenfor antydet, Kjøbstedet med dens Landdistrikter, saalangt som historiske Vidnesbyrd række, var deelt i tvende Kirkesogne, hvert med sin egen Sognepræst. Da nu St. Mortens Kirke er bragt i den ypperligste Stand, og St. Peders ogsaa er en aldeles upaaklagelig Kirkebygning, vil, naar Nødvendigheden byder en Tilbagevenden til de ældre Tilstande, idetmindste een af de Hindringer, som en lang Tid traadte iveien herfor, være bort-

ryddet. Men et saadant Tilbageskridt til de ældre Forhold maa være Fremtiden forbeholdt. For Tiden er der, ifølge Kirkeministeriets Skrivelse til Stiftets Biskop, af 23. August 1859, hvorved et af den nuværende Sognepræst for de combinede Menigheder gjort Forslag bifaldes, taget den Bestemmelse, at St. Mortens og St. Peders Kirker benyttes vexelviis til Gudstieneste hveranden Uge, og at Beboerne af St. Mortens Sogn erholde Adgang til at faae de dem vedkommende ministerielle Forretninger udførte i deres egen Sognekirke, forsaavidt de udtrykkeligen maatte ønske det, og Sognepræsten deri indvilger; samt at der imellem Fastelavn og Mikkelsdag hver fjerde eller siette Søndag maa holdes Aftensangsgudstieneste skifteviis i St. Peders og St. Mortens Kirker, eller og i den sidstnævnte alene.«

Efter at have sluttet den ovenstaaende Beretning¹⁾ om de i omtrent femten Aar førte Forhandlinger om Nedbrydelsen eller Bevaringen af St. Mortens Kirke, som have ført til et ligesaa uventet som glædeligt Resultat, have vi endnu at meddele Følgende om Kirkens Bygning og de med denne under Restaurationen foretagne Forandringer:

St. Mortens Kirke, der, at dømme efter den Bygningsstiil, hvori den er opført, tilhører det tolvte eller trettende Aarhundredes kirkelige Bygningskonst, bestod, forinden den nu endte Hovedrestauration, af et Hovedskib og et Chor, hvortil der mod Norden var bygget et Sideskib og et Sacristie; mod Syd var et Vaabenhuus, og imod Vest

¹⁾ Forfatteren finder det passende her at bemærke, at han, ved Benyttelse af de tidligere i hans Værge værende gamle Protokoller, saavel som endeel ham fra Nestved udlaante Sager (bl. hvilke St. Mortens ældste Kirkebog, som gik tilbage omtrent til 1640), havde tilsigtet udførligere Meddelelser om St. Mortens Kirkes, Menighedens og dens Sognepræsters Historie. Ved den ulykkelige Ildsvaade, som Søndag Aften 2. Januar 1859 ødelagde Kiøng Præstegaard, bleve samtlige disse Protokoller og Papirer tilligemed hans egen Samling af Bøger og Haandskrifter et Rov for Luerne.

var Taarnet anbragt. Spor skulle kunne paavises, til at enhver enkelt Deel er opført for sig og til forskellige Tider, og det tør antages, at ikkun Hovedskibet og maa-skee Choret, som er opført i Spidsbuestil med høie regelmæssige Hvælvinger, er tilovers af den oprindelige Kirke. Ved hine til forskellige Tider foretagne Tilbygninger havde Kirken lidt overmaade meget. Muren, hvortil Sideskibet stødte, var giennebrudt af store Aabninger, for at tilveiebringe en Forbindelse mellem dette og Hovedskibet; Stræbepillerne vare dels borttagne, dels overhuggede, og en Følge heraf var det, at Hvælvingerne havde skudt Murene ud, og forstyrret alle Træ- og Muur-Constructioner. Ligesom Kirken ved Mangel paa fornødne Reparationer var bleven i høi Grad forfalden, saaledes var den ogsaa ved de mange til forskellige Tider foretagne Tilbygninger bleven i ikke ringe Grad vanziret. I det Væsentlige bestaae de med Kirkens Bygning foretagne Forandringer i Følgende: Sideskibet mod Nord og Vaabenhuset imod Øst ere borttagne, hvorimod der i Kirkens Bygningsstil er opført tvende Vaabenhuse, det ene mod Nord, det andet mod Syd; alle Kirkens Vinduer ere opførte i lige Høide, selve Vinduerne ere nye, og i Blyndfatning. Stræbepillerne ere opmurede, de vanheldende Træankerbielker borttagne, og Jernbielker indlagte. Tagværket har været nedtaget, og afbundet i forandret Construction, saaledes at Bielkerne ikke mere hvile paa Hvælvingerne. Kirkens Gulv er forhøiet og belagt med Muursteen paa Kant i Mønster; de lukkede Stole og Pulpiturerne ere nedtagne; et nyt Stoleværk er opsat efter det gamle, af hvilket endnu flere Stole ere beholdte, og deriblandt een, som bærer Aarstallet 1577. Det gamle høist maadelige Orgel er ombyttet med et nyt, som er anbragt i den vestre Ende af Kirken. Den i Egetræ udskaarne Prædikestol, som bærer Aarstallet 1602 og Kong Christian den Fierdes og hans Dronning, Anna Catharinas, Forbogstaver, er med Omhu rensset fra Støv og Smuds, og med samme Omhyggelighed og Varsomhed,

og med samme Hensyn til Historiens og Konstens Krav, hvoraf hele Kirkens Restauration bærer Præg, ere de ikke faa inden dens Mure bevarede Epitaphier og Ligstene behandlede. Ogsaa til den fornemste af denne gamle Kirkes Prydelser, den oftere omtalte, skjøndt aldrig udførligere beskrevne Altertavle, har Restaurationen strakt sig, og dette Konstværk er nu befriet fra al den derved tidligere klæbende Ureenlighed, og ved den bedre Belysning i Kirken, som de nye Vinduer have tilveiebragt, gjort mere tilgængeligt for Beskueren.

Efter en velvillig Meddelelse fra Kiøbstedens Sognepræst, Hr. Pastor Listov, kunne vi give følgende Beskrivelse over dette interessante Arbeide, hvorpaa Molbech vil have fundet Aarstallet 1664¹⁾, og som skal skyldes samme Mester, der har udført Altertavlen i Holmens Kirke i Kiøbenhavn, Billedskærer Eiler Schrøder²⁾. Altertavlen, som bærer Egetræets naturlige Farve, uden nogen Forgylkning, fremstiller i elleve Billeder Christi Lidelse, Død og Opstandelse, saaledes, at Nadverens Indstiftelse, Fodvaskningen, Korsfæstelsen, Begravelsen og Opstandelsen fremstilles i de midterste Billeder, medens Sidebillederne vise Herren bedende i Gethsemane, og forraadt af Judas, hans Fremstilling for Ypperstepræsten, Tornekroningen, Hudflettelsen og Gangen til Golgatha. Rammen saavel som Søilerne, der bære Altertavlen, ere rigt forzirede med Arabesker og Løvværk; paa Gesimsen ere de fire Evangelister og de tolv Apostler anbragte, og allerøverst staaer Christus med Verdenskuglen i sin Haand. De midterste Billeder ere haut-Reliefs, og indeholde mange Figurer. I Fremstillingen af Nadveren sees Judas forrest i Apostlernes Kreds tilvenstre, holdende i sin Haand en Pung,

¹⁾ Molbech, Ungdomsvandringer, S. 34.

²⁾ Efter Pastor Listovs Meddelelse, er der ved St. Peders Kirke opsat en Ligsteen over en Abel Schrøder, død i Aaret 1677, som var Billedskærer og tillige Organist ved denne Kirke, udentvivl en Slægtning af hiin Konstner.

som Diævelen, der sidder ved hans Fødder, og bærer Horn i Panden, griber op efter. Kunstneren har anbragt tvende Døre, een paa hver Side af det Værelse, hvori Nadveren holdes. Ad den ene, som staaer aaben, triner Vertinden i Huset ind, i den anden kiger en Yngling frem, idet han løfter et Forhæng halvt tilside. Billedet af Korsfæstelsen viser Christus med Tornekronen paa Hovedet i ædel Stilling, midt imellem de to Røvere, som have Armene bagbundne til Korset, og det ene Been trukket op til Kors-træet. Johannes og Maria staae under Korset; Ypperstepræsterne spotte Frelseren; Hovedsmanden til Hest betragter ham, medens Soldaterne spille Terninger om hans Klæder. De fire Evangelister ere afbildede med deres sædvanlige Attributer, og ved Fremstillingen af de tolv Apostler har Kunstneren ogsaa fulgt Traditionen: Peder bærer Nøglerne; Andreas det skraae Kors; Jacob en Stav; Johannes Kalken; Philip en Korsstav; Bartholomæus en Kurv; Thomas et Vinkelmaal; Matthæus en Hellebarde; Jacob den Yngre er fremstillet med et Valsetræ, som ligner en Violinbue; Thaddæus med Kølle, Simon Zelotes med Saug, og Matthias med Øxen.

I Kirken bevares et gammelt og interessant, nu ved Maler Rasmussens Konst restaureret Maleri, som paa Rammen bærer Aarstallet 1526. Det bestaaer af et Midtbillede og to Fløibilleder; hiint kan tillukkes med to Halvdøre, som baade paa Inder- og Ydersiden ere prydede med Fremstillinger. Paa Midtbilledet sees St. Peder siddende i Pavedragt, med den tredobbelte Krone paa Hovedet, Nøgle i den venstre og Stav i den høire Haand. Det venstre Fløibillede fremstiller Erkeenglen Michael med Vægtskaal i sin Haand; i den ene Vægtskaal sees en nøgen Qvindeskikkelse i bedende Stilling, i den anden en Dæmon med Horn i Panden og en Møllesteen. Det er Siælens Veining paa Dommedag. Det høire Fløibillede fremstiller en Biskop med Krumstaven i den ene Haand,

og en Bog i den anden. Nedenunder disse Billeder staae Bogstaverne N og H. Paa Halvdørenes indre Side findes 4 Fremstillinger af Apostlen Peders Liv. Tilvenstre velsigner Christus Peder, som ved Bredden af Genezareths Sø kommer ham imøde; medens paa den blikstille Sø to Disciple ere ifærd med at trække deres Vaad op i Baaden. Nedenunder knæler Peder for Christus, som med den ene Haand rækker ham Nøglen, og med den anden velsigner ham. I Melletrummet er anbragt i en Medaillon Brystbilledet af en Mand med en Skriftrulle i Haanden, hvorpaa staaer skrevet Daniel P. Paa den høire Halvdør er atter Peder afbildet i Følge med Johannes. Han helbreder den Halte udenfor Templet i Jerusalem (App. G. III. 1—8). Nedenunder staaer i Medaillon Jeremias P. Nederst fremstilles Peder, som i bedende Stilling skuer op til Christus, der sidder med Scepter og Kugle, omgiven af en Nimbus, og fra hvem en Engel daler ned imod en qvindelig Skikkelse, som med opløftede Hænder staaer midt i Flamme, altsaa en Fremstilling af Siælenes Udløsning af Skiærsilden ved den Helliges Forbøn. Ydersiderne paa begge Halvdøre optages heelt af en Fremstilling, som vanskeligen lader sig forklare. Man seer mandlige og qvindelige Skikkelser, deels nøgne, deels iførte Klæder, styrte i forskellige Stillinger ned imellem Træer, eller liggende henstrakte paa Jorden, alle bedækkede med Saar i Hovedet og i Brystet, giennemborede af Træstumper og afhuggede Grene.

Af Epitaphier i St. Mortens Kirke fortjene følgende især at nævnes:

1. Et i Choret tilhøre, forestillende i Maleri Maria ved Christi Grav, samt en Præstefamilie, som tilbeder Christus paa Korset. Til hvis Amindelse det er sat, vides ikke, da Indskrift fattes. Malerierne ere uden Konstværd, hvorimod Rammen og de derpaa anbragte Figurer, udskaarne i Egetræ, ere bedre.

2. Over den nordre Indgangsdør findes et stort Epitaphium, opsat over Jens Andersen Aalborg,

Borgemester i Nestved. Han selv med sine tvende Hustruer og deres sexten Børn ere afbildede paa Maleriet. Rammen er udskaaen i Træ, malet som Sandsteen; to allegoriske Figurer: Troen og Haabet, støtte Monumentet.

3. Over den sydlige Indgangsdør til Kirken findes et Epitaphium med et Maleri, forestillende Christi Opstandelse, udhugget i Egetræ. Det er opsat for Johan Albert Korff, Borger og Handelsmand i Nestved samt Kirkeværge for St. Mortens Kirke, død 1675, og hans Hustru, Cidsele Hansdatter, død Aaret derefter. Derpaa findes Portraiter af begge disse Personer.

4. I Daabscapellet hænger et mindre Epitaphium, forestillende Christus paa Korset, uden Navn og uden Aarstal.

Af Begravelser og Ligstene i Kirken kunne nævnes:

1. En i Choret, som ved Kirkens seneste Restauration er tilmuret. Deri ligger: General, Kammerherre v. Kaiserling, som havde havt en Hoftieneste hos Katharina den Anden, og kom til Danmark i Slutningen af det attende Aarhundrede, med sin Frue, en Comtesse Galkowsky-Hybersforsteen¹⁾. Kaiserlingeiede i Nestved den nuværende Skolegaard, og en Datter af ham, som døde i 1841 eller 1842, ligger begravet paa Kirkegaarden ved Byen.

2. Ved den nordre Side af Kirken fandtes forhen den hornemanske Familiebegravelse; men da Grunden til det nye Vaabenhuus kom til at ligge ligeover denne Begravelse, bleve de der staaende Kister førte til Kirkegaarden, og Begravelsen blev fyldt. En i Muren siddende Ligsten er forbleven paa sit Sted, og udviser, at den er sat af Borger og Handelsmand i Nestved, Wilken Horne-mann († 1719), over hans Kone, Karen Hansdatter Frees († 1699) og deres Børn.

3. En Ligsteen findes i Choret over Maria Nygaard, født Arendrup, født 1687, gift med Provst i Ods-

¹⁾ En Generalmajor Galkowsky († 1766) og en Oberstlieutenant Galkowsky († 1758), nævnes som hvilende i en muret Begravelse i St. Mortens Kirke (Hofman, a. St., VIII. 437).

herred og Præst til Høiby, Hans Nyegaard, død 1771. Deres ældste Søn, Peter Nicolai Nyegaard, kom i kursachsisk Tieneste, blev af K. August III. af Polen gjort til Friherre af Gartenberg¹⁾.

4. Blandt Ligstenene i Midtgangen findes en over Claus Matthiasen Frees, Handelsmand i Nestved, død 1676, samt over Johan Robring, Borgemester i Nestved, død 1678.

Hvad angaaer de øvrige Prydelser og Kostbarheder, kan anføres, at Alterklædet af rødt Fløiel med Guldfrindser er skienket Kirken 1778 af Kammerherre, Amtmand Bielke, hvis Vaaben tilligemed hans Frues er udsyet derpaa i Guldtraad. Alterstolene af Messing ere forærede 1640 af Herman Brusk og Hustru Anne Godschsdatter. Den store Lysekrone er givet 1678 af Gidsel Jensdatter, som i første Ægteskab var gift med Claus Frees, i andet med Borgemester Robring. Døbefadet af drevet Messing er givet Kirken i Aaret 1665 af Jomfru Anna Goie. Døbefonten er af Malm, forsynet med en latinsk Indskrift²⁾. Paa den større Klokke i Taarnet er Jomfru Maria afbildet, med følgende Indskrift: Sancta Maria ora pro nobis; paa den anden Side er St. Morten fremstillet med Indskrift: Sancte Martine ora pro nobis, samt Navnet: Henricus de Campan³⁾.

Tvende i Kirkens Sacristie anbragte Tavler, som ligesom det øvrige Inventarium ere restaurerede, indeholde Navnene paa samtlige Sognepræster siden Reformationen i følgende Orden:

1. Rasmus Lauritzen † 1565.
2. Mogens Pedersen, † 1582.
3. Niels Eskildsøn.
4. Jens Hanssøn, † 1600.
5. Jens Mogenssøn Krummerup.

¹⁾ Worms Lexikon. I. 342.

²⁾ S. Hofman, a. St. 436.

³⁾ Udførligere læses Inscriptionen paa det nys anførte Sted hos Hofman.

6. Gregers Christensøn Braaby, † 1640 ¹⁾).
 7. Rasmus Nielssen, † 1642.
 8. Diderik Pedersøn Maribo, † 1654.
 9. Laurits Christophersøn Ugerløse, † 1669.
 10. Mag. Christopher Dideriksen, Provst i Thybjerg Herred, † 1690.
 11. Mag. Albert Prom, forflyttet 1704.
 12. Mag. Oluf Bagge, forflyttet 1731.
 13. Joh. Henrik Schou, forflyttet 1748.
 14. Jacob Haagen, † 1782.
 15. Poul Danchel Bast, fik 1784 Titel af Professor Theol.; forflyttet 1787 ²⁾).
 16. Andreas Lyhmann, forflyttet 1790.
 17. Holger Olivarius, forflyttet 1796.
 18. Rasmus Fog, forflyttet 1804.
 19. C. G. F. Stellwagen, resignerede 1806.
 20. Peter Holst, forflyttet 1824 ³⁾).
 21. Georg Holger Waage, forflyttet 1828 ⁴⁾).
 22. Peter Andreas Thomsen, † 1853.
- I hans Embedstid forenedes Præsteembedet ved begge Kirker i Nestved, efter den omtalte Kgl. Resolution af 27. Juni 1844.
23. Edvard Hanning West, forflyttet 1858.
 24. Andreas Laurits Carl Listov.

Medens dette Bidrag til de »kirkehistoriske Samlinger« var under Pressen, har »Illustreret Tidende« leveret Afbildninger saavel af det Ydre som af det Indre af St. Mortens (eller, som den der kaldes, St. Martins) Kirke i Nestved.

¹⁾ Var tidligere Medtiener ved St. Peders Kirke (s. det ovennævnte Skrift om sidstnævnte Kirke, S. 44).

²⁾ Blev i det nævnte Aar Sognepræst i Søllerød, og Aaret derpaa Sognepræst til vor Frue Kirke i Kiøbenhavn og Stiftsprovst i Siellands Stift, i hvilket Embede han døde i Aaret 1803.

³⁾ En Søn af Sognepræsten ved Trinitatis Kirke i Kiøbenhavn, Hr. Christian Holst († 1807), bekjendt som Forfatter af flere catechetiske og homiletiske Smaaskrifter, blev i 1824 Sognepræst i Kallundborg og Provst for Arts og Løve Herreder; døde 1832.

⁴⁾ Blev første residerende Capellan ved vor Frue Kirke i Kiøbenhavn; 1836 Doctor Theologiæ, og kort derefter Director ved Sorø Akademie, døde 1842.